

Bazen büyük tahsisatla kurulan bir akademi bir fare bile doğuramaz

Bir Şemseddin Sami çıkar bu akademinin nesillerce yapamayacağı işi başarır

Ayaspaşada bir apartımanın beş numaralı dairesi. Elimdeki adreste beş numarayı görünce merdivenlerden yukarıya çıkmağa davrandım. Lâkin bu beş numarayı bulmak için apartıman kapısından girilince merdivenlerden aşağıya inmek lâzımış. İndim. Bir apartımanın alt katında bu kadar manzaralı bir yer olacağını hiç tahmin etmezdim. Bizde edebiyat tarihi, edebiyat meseleleri ile meşgul olanların en ön safında bulunan İsmail Habib çalışma masasından şöyle başını çevirince Dolmabahçe sarayının üstünden Boğazi, Üsküdarı, Çamlıca tepelerini ve Kızkulesini görüyor. Masasının üstünde belki yirmi defterden fazla yazı... İsmail Habibin yeni hazırladığı edebiyata aid bir eserin müsveddeleri... İsmail Habib odasını dolduran bu kitap ve müsvedde kalabalığı içinde kendisini tamamilen edebiyata vermiş bir insandır.

İsmail Habib bir edebiyat meselesinden bahsederken onun evvelâ küçük bir tarihçesini yapıyor. Akademi hakkındaki sualime de böyle cevap verdi:

— Bizde akademi meselesi nasıl başlar? Tanzimatın başında Reşid paşa Encümeni Danişi kurdu. Bu Encümeni Danişte herkes bir vazife aldı. Bu teşebbüs bizde ilk defa bir akademi şeması kurmak mahiyetinde idi.

Lâkin Encümeni Daniş, ne iş gördü? Devrin vüzerâ, ulema, fuzelâsından mürekkep bu kalabalık heyetten eser veren yalnız iki kişi çıktı. Biri meşhur Cevdet paşa... On iki cildlik tarihini yazdı. Öteki de Abdülhak Hâmidin babası Hayrullah efendi... Ve kendisinin 6 cildlik tarihi...

Bu iki zattan birincisi bu akademinin mazbata muharriri, ikincisi de, Encümeni Danişin ikinci reisi idi.

Bu tarihî vakayı hatırlatmak istememin sebebi şundandır: Hiç bir vakit keramet meclislerin kendisinde değildir. Bence her şeyi insanlar, ferdlar yapar. En parlak programlar, en dolgun tahsisatlar, en tahtanalı ünvanlarla en azametli teşekküller kurulur da doğura doğura bir fare bile doğuramaz. Bunun aksine olarak meselâ Şemseddin Sami gibi bir adam çıkar. Bütün bu çeşid heyetlerin nesiller içinde başaramıyacağı işi bir dev gibi tek başına meydana getirir.

Onun için ben böyle işlerde heyetten, meclisten, programdan, tahsisattan, herşeyden, herşeyden önce ehliyetli ferd olup olmadığını düşünürüm.

— Akademiden ümidiniz olmadığını düşünüyorum. Fakat meselâ Fransız akademisi... Birçokları bunun pek faydalı olduğunu iddia ederler.

— On yedinci asrın büyük klâsikleri ile dünya edebiyatının en önünde mevki almış Fransızların öyle zamanda kurdukları bu akademi için bol bol

Bay İsmail Habib

ehliyetli otoriteler buldular.

Fakat devlet kanadı altında bulunan bu gibi müesseselerin nasıl daima kifayetsiz kalacağını anlatmak için bir misal söylüyeyim. Bir gün on dördüncü Lui meşhur Boilau'ya sordu:

— Devri saltanatıma en ziyade lâ-yık olan muharrir kimdir?

Boilau cevap verdi:

— Haşmetmeap!.. Bu Molyerdir...

İşte hakikaten dünya edebiyatında Şekspirden sonra en çok eser yaratan bu harikulâde adamı akademi bir türlü kabul etmedi.

Ancak bir asır sonra Molyerin büyük dehası kafalara «Dank!» diyerek onun heykelini altında şu tarzıyeyi yazarak akademiyeye aldılar:

«Molyer!... Senin şan ve şerefinde hiç noksan yoktur. Noksan bize aittir.»

Bu hâdise bile tek başına akademilerdeki aksak ve çatlak tarafı gösterebilir.

Zaten on sekizinci asırda da ve hattâ romantik devirde de, ondan sonra da, Fransada en yaratıcı hamleleri hep akademi dışında kalanlar yaptı. Hâlâ Fransızlar bile kendi akademileri ile alay eder dururlar. Evvelki sene Figaro gazetesi üç küsur asır zamanında yetişen lâyemut insanlar hakkında bir anket neşretti. Bu ankette anlaşıyordu ki hakikî lâyemut diye tanı-lacak kimselerin yüzde doksanı akademi dışındadır.

Binaenaleyh akademi onlarda böyle olursa bizde iyi, etraflı bir şekilde kurulmadığı takdirde akademinin bir karikatürü şeklini alması çok muhtemeldir.

— Lâkin birçokları böyle bir teşekkülün hiç değilse dil meseleleri ile uğ-

raşabileceğini iddia ediyorlar.

— Yalnız dil meselesi değil bütün kültür işlerimiz için devletin büyük çapta müzaheretini lâzımdır. Fakat bu müzaheret devletin bizzat ilim yapması demek değildir. Esasen devletin buna vakti de yoktur. Devlet ancak ilim inkişafına müzaheretler yapar, kolaylıklar gösterir.

Dil meselesinde mektepler için bütün medenî memleketlerde âdeta mukaddes bir kıskançlıkla şu esasa riayet edilir:

Herşey mektebin dışında müzakere, münakaşa olur, memleketin ilim adamları, müesseseleri, edipleri kelimeleri, istilahları her noktasından konuşurlar, yazarlar, çizerler, mesele iyice tekrâr ettikten, katilestikten sonra, ve ancak o zaman mekteplere girer. Çünkü mektepte «Acaba?» lı ilim yoktur. Mektep içinde çocuğa klâsikleşmiş bilgi verilir. Halbuki bizde vaziyet bunun aksinedir. Daha muhitte müzakeresi ve münakaşası bile yapılmıyan, hangisinin tutup, hangisinin tutmıyacağı henüz anlaşılmıyan birçok kelimeler ve istilahlar mektebe girdi.

O hale geldik ki, çocuk bir sene bilmediği kelimelerden dönmüş iken ertesine sene o kelimeleri bilirse dönecek vaziyete düştü. Olgun kültürlü B. Hasan Âli Yücelin, uzun bir muarefe neticesi bu meselelerde ne kadar derinden titrediğini yakinen bilirim.

Binaenaleyh artık mekteplerimizin böyle bir tecrübe tahtası yapılmıyacağına eminiz.

B. İsmail Habib dil meselesile bizde tercüme işini birbirine çok münasebattar buluyor. Tercüme hakkında çok güzel fikirleri var.

Eski edebiyatçı ve senelerce mekteplerde bu işi okutan İsmail Habib bizde tercüme işi için diyor ki:

— Bizim tercüme edebiyatımız zannedilenin aksine tahminlerden çok daha zengindir. Bir asırdır, garbin en umulmıyacak şahsiyetlerinden, en umulmıyacak tercümeler yapılmıştır.

Fakat ne yazık ki, ilk eleman tercümesinden bugüne kadar bu mühim iş dahi başı bozuk bir halde bırakılmıştır. bu iş de büyük himmetler bekler.

Çünkü tercümenin ehemmiyeti yalnız garp eserlerini dilimize mal etmekten ibaret değildir.

Dilimizin her türlü garp eserlerini ifadeye kabiliyetli medenî bir dil mevkiine yükseltmenin tek ve şaşmaz çaresi tercümecilikdir.

Kendi yazdığımız bir eserde bir fikri ifade edemezsek onu ya atlarız, yahud başka şekle koruz. Kimse kafamızın içinde değiştirdiğimiz bu mühim işin farkına bile varmaz.

Fakat olgun bir garplı eseri bütün mefhumlarına sadakat göstererek tercüme kalkışınca iş büsbütün değişir.

Binaenaleyh dilimizin bütün noksan taraflarını ancak bu suretle tercümeler yaparak anlıyabiliriz.

Dil bakımından tercümenin son derece büyük bir ehemmiyeti vardır...

Hikmet Feridun Es

Taha Toros Arşivi

